

УДК 373.5(4):008-022.218:004

Іванюк Ірина Володимирівна

науковий співробітник відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій
Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна
iivanyuk@yandex.ru

МОДЕЛЬ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНЯ

Анотація. У статті представлена й обґрунтована авторська модель комп'ютерно орієнтованого навчального середовища формування полікультурної компетентності учнів. З'ясовано зміст поняття «полікультурна компетентність учня» й уточнено зміст основного поняття дослідження «комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище в умовах полікультурної освіти учнів». Охарактеризовані наукові підходи і принципи щодо формування полікультурної компетентності учнів. Виокремлені основні інструменти для забезпечення полікультурної освіти учнів у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі. Зроблені висновки, що побудована і представлена модель охоплює основні блоки, які забезпечують системність і послідовність навчально-виховного процесу в комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі для формування полікультурної компетентності учня.

Ключові слова: полікультурна компетентність; комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище; полікультурна освіта.

1. ВСТУП

Сучасний стан розвитку освіти і технологій передбачає створення таких організаційно-педагогічних умов для учнів і педагогів, які б відповідали передовим здобуткам теорії і практики в науці й освіті, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і, водночас, базувалися б на основних цінностях громадянського суспільства, однією з основних характеристик якого є полікультурність.

Слід зазначити, що перетинання і взаємозв'язок різних культур у інформаційному суспільстві відбувається нині швидкими й інтенсивними темпами завдяки ІКТ. Учні й педагоги, спілкуючись у віртуальному просторі, мають багато можливостей щодо виявлення власної культури спілкування, подання відомостей і даних, створення і презентації ресурсів, у першу чергу, навчальних. Спілкування учнів у віртуальній спільноті, пов'язано також з виявами їх власної культури. Таке поєднання потреб учнів з навчальними цілями, які ставить система освіти щодо формування їхнього полікультурного світогляду вимагає використовувати можливості навчального середовища, у тому числі, відповідних засобів і можливостей сучасних ІКТ.

Постановка проблеми. Підвищення реальної і віртуальної мобільності людей у сучасному світі посилило їх потребу в успішній культурній адаптації й ефективній комунікації, яка вимагає володіння інформаційною культурою. Освітні технології інтенсивно розвиваються завдяки використанню сучасних технічних засобів. Це змінює підхід до освіти в багатьох країнах світу. Йдеться про формування і розвиток комп'ютерно орієнтованого навчального середовища (КОНС), у якому використовуються інформаційні технології, нові форми і засоби навчання, що сприяють формуванню полікультурної компетентності учасників навчально-виховного процесу. З огляду на це, актуальним стає розроблення відповідної моделі КОНС, що дозволить задовольнити запити і потреби учнів, розкрити їхній творчий потенціал, розвинути життєві компетентності, зокрема полікультурну, сприяти набуттю учнями відповідних знань,

умінь та навичок і розвинути інформаційно-комунікаційну компетентність (ІК-компетентність).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Полікультурна компетентність як науково-педагогічна проблема розглядається вітчизняними науковцями Л. І. Воротняк, Л. А. Гончаренко, В. В. Кузьменко, О. І. Пометун, М. В. Сімоненко та ін.; зарубіжними дослідниками Н. Девіс, Г. Макалістер, М. Ракотомена, Е. Тейлор, А. Томас, А. Фантіні та ін.

Практика створення й упровадження комп'ютерно орієнтованого навчального середовища аналізувалася в роботах В. Ю. Бикова, В. І. Гриценко, М. І. Жалдака, Ю. О. Жука, В. І. Клочко, В. В. Лапинського, Н. В. Морзе, О. В. Співаковського, Ю. В. Тріпса та ін. На нашу думку, недостатньо уваги в сучасних наукових роботах приділяється проблемі формування полікультурної компетентності учнів в умовах комп'ютерно орієнтованого навчального середовища.

Мета статті – представити й обґрунтувати модель КОНС формування полікультурної компетентності учнів.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Постає необхідність щодо з'ясування змісту поняття «полікультурна компетентність учня» й уточнення змісту основного поняття «комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище в умовах полікультурної освіти учнів».

Слід відзначити, що полікультурна компетентність учня має розглядатися з урахуванням однієї з головних вимог сучасного суспільства – володіння інформаційною культурою.

Українські дослідники Н. В. Морзе і В. П. Вембер визначають інформаційну культуру як «вміння цілеспрямовано працювати з інформаційними даними та використовувати для їх отримання, опрацювання та передавання ІКТ, сучасні технічні засоби та методи» [1, с. 23]. Вони уточнюють, що інформаційна культура людини проявляється в: конкретних навичках використання різних технічних пристроїв – від телефону до персонального комп'ютера і мережевих пристроїв; здатності використовувати інформаційно-комунікаційні технології; умінні здобувати інформацію з різних джерел – від періодичних друкованих джерел до електронних комунікацій; умінні подавати інформацію у зрозумілому вигляді й ефективно її використовувати; знаннях аналітичних методів опрацювання інформаційних даних; умінні працювати з різними видами повідомлень.

Н. В. Сороко виокремлює такі складові інформаційної культури, які на її погляд є взаємозв'язаними і мають впливати на розвиток ІК-компетентності особистості, а саме: основні знання як основа наукових уявлень про інформацію, інформаційні процеси, системи, технології, моделі та ін.; навички застосовувати ІКТ у побуті, професійній освіті і самоосвіті; уміння працювати з різними видами інформації за допомогою ІКТ; пізнавальні інтереси і творчі здібності, які формуються і розвиваються засобами ІКТ; відповідальне ставлення до відомостей і даних з урахуванням правових і етичних аспектів її розповсюдження [2, с. 23].

Сформована інформаційна культура є однією з головних умов конкурентоспроможності сучасної молоді. Можна стверджувати, що інформаційна культура є однією зі складових полікультурної компетентності.

У зарубіжній науково-дослідній літературі є декілька визначень полікультурної компетентності. Е. Тейлор розглядає полікультурну компетентність як перетворюючий навчальний процес, у якому «чужий» розвиває здатність до адаптації, змінюючи його або

її точку зору, щоб ефективно зрозуміти і задовольнити вимоги культури приймаючої країни [3].

А. Томас визначає полікультурну компетентність як здатність «допомогти формувати процес міжкультурної взаємодії так, щоб уникнути або контекстуалізувати непорозуміння, й у той же час створювати можливості для розв'язання спільних проблем так, щоб це було прийнятним і продуктивним для всіх учасників» [4, с. 141]. Дослідник вважає, що «полікультурна компетентність проявляється у здатності визнавати, поважати, цінити та продуктивно використовувати – у власній та інших культурних умовах і детермінантах – сприйняття, судження, відчуття та дії з метою створення взаємної адаптації, толерантності до несумісності й розвитку синергетичних форм співпраці, ефективних моделей орієнтації по відношенню до інтерпретації і формування світу» [4, с. 143].

Це визначення підкреслює важливість формування полікультурної компетентності в кожної людини. Воно звертає увагу на здатність особистості бути гнучким у власній поведінці залежно від ситуації і контексту. Для дослідників важливо визначити складові компоненти полікультурної компетентності.

А. Фантіні розглядає полікультурну компетентність, як комплекс здібностей, необхідних для ефективного і належного використання у взаємодії з іншими людьми, які лінгвістично і культурно відрізняється від самого себе. На думку дослідника, це визначення має кілька компонентів, які включають: різні характеристики; три сфери або домени (відносини, комунікація та співпраця); чотири виміри (знання, ставлення, навички й підвищення обізнаності); знання державної мови країни; рівні розвитку [5].

Дослідники Інституту інтеркультурної дидактики (Німеччина) вважають, що полікультурна компетентність має три складові: знання (когнітивні аспекти), що включають в себе знання мов, знання про культуру країни, про культурний вимір / культурні стандарти / культурні процеси, знання про етноцентризм, знання процесів міграції й інтеграції, специфічні знання про культуру і концепції культури; здібності (емоційні / афективні аспекти), які включають до свого списку спостереження, обізнаність, правильне розуміння ситуації, адекватність, саморефлексію, сприйняття іноземного світогляду, здатність змінювати свої погляди на майбутнє, здатність до співчуття, гнучкість, відкритість, толерантність, чутливість; навички (аспекти поведінки), які передбачають володіння стрес менеджментом, управління конфліктами, навички комунікації, уміння змінюватись, здатність інтегруватись в інше культурне середовище, уміння вирішувати критичні ситуації, невимушене спілкування, стратегії роботи з культурним шоком [6].

Дослідження українських науковців також свідчать про різні підходи щодо визначення поняття «полікультурної компетентності». Дослідники Л. А. Гончаренко і В. В. Кузьменко розглядають полікультурну компетентність як здатність особистості жити й діяти в багатокультурному суспільстві [7, с. 91].

Л. І. Воротняк визначає полікультурну компетентність як здатність людини інтегруватись в іншу культуру за збереження взаємозв'язку з рідною мовою, культурою, яка ґрунтується на поєднанні особистісних якостей, синтезованих знаннях, уміннях і навичках позитивної міжетнічної й міжкультурної взаємодії, що в результаті сприяє безконфліктній ідентифікації особистості в багатокультурному суспільстві та її інтеграції в полікультурний світовий простір [8, с. 106].

М. В. Сімоненко пропонує розглядати полікультурну компетентність майбутнього вчителя як інтегративна якість особистості майбутнього фахівця, що формується в процесі навчання, і включає систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, полікультурних якостей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для повсякденного життя й діяльності в сучасному полікультурному

суспільстві, що реалізується в здатності ефективно розв'язувати завдання педагогічної діяльності в ході позитивної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу – представниками різних культур [9].

Так, відповідно до зробленого вище аналізу ми пропонуємо розглядати *полікультурну компетентність* як *сукупність знань з культур інших національностей і віросповідань, здатностей й умінь змінити свої ставлення, відносини і поведінку так, щоб бути відкритим і гнучким до інших культур на практиці, готовність до толерантної і дружньої взаємодії з представниками різних культур і релігій.*

Нижче ми пропонуємо структуру полікультурної компетентності (рис. 1), в основу якої ми взяли компоненти, запропоновані німецькими дослідниками з Інституту інтеркультурної дидактики [6], додавши до неї складові інформаційної культури.

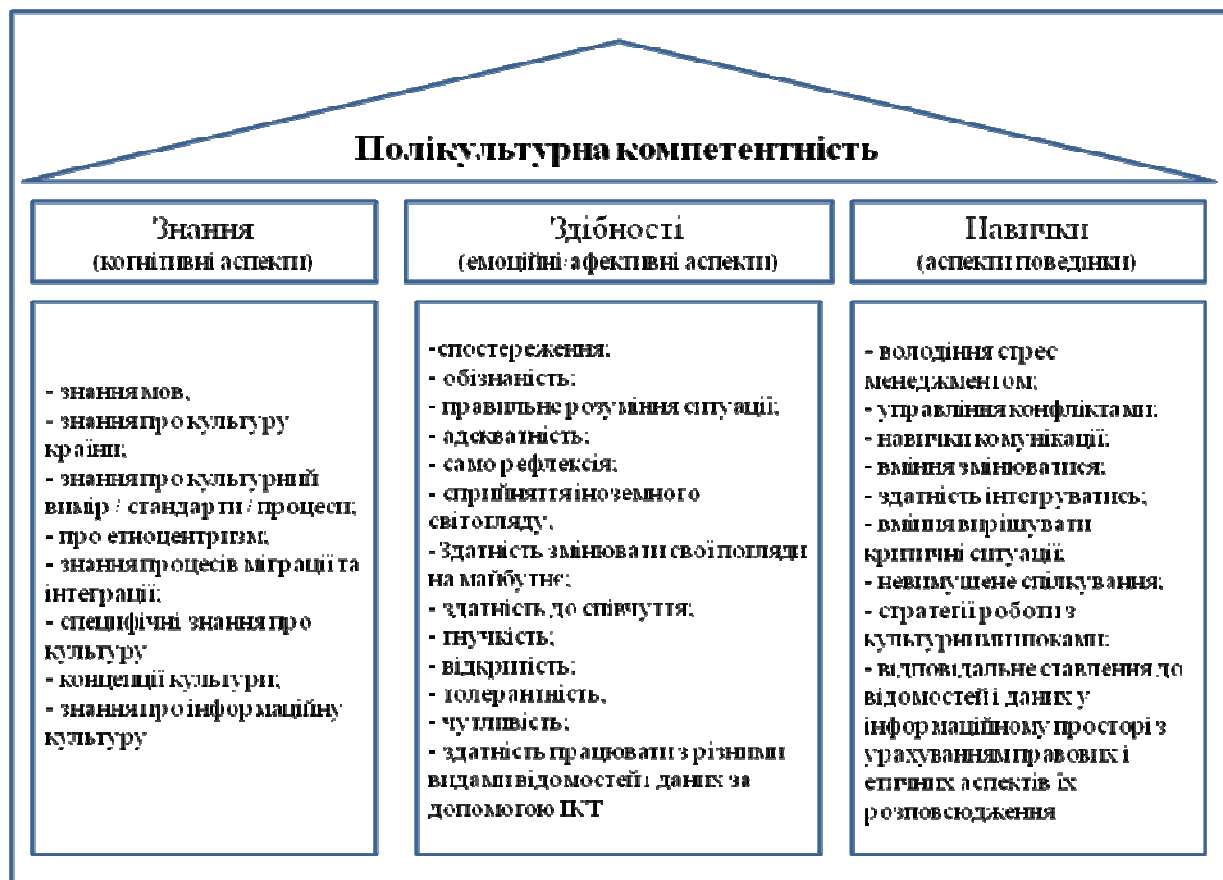

Рис. 1. Структура полікультурної компетентності

Важливим постає завдання щодо створення такого освітнього середовища, яке б задовольняло вимоги до полікультурної освіти молоді в умовах інформаційного суспільства. З огляду на це, слід проаналізувати можливості сучасних ІКТ й інноваційні педагогічні ідеї, які є необхідними для створення такого середовища.

Роль середовища в освіті людини розглядалась багатьма вченими. Людина існує і змінюється у середовищі і завдяки середовищу. Б. М. Бім-Бад вважає одним із найефективніших принципів педагогіки навчання і виховання в умовах особливої організації оточуючого середовища й учасників навчального процесу, які навчаються, взаємодіючи з цим оточенням [10, с. 31].

При цьому використовуються такі терміни, як «навчальне середовище», «освітнє середовище», «середовище освіти», «середовище навчання», «навчально-виховне середовище» та ін.

В. Ю. Биков визначає навчальне середовище людини як «простір, елементи і зв'язки якого існують природно і/або створені штучно і які безпосередньо і/або опосередковано впливають, а їх властивості і можливості свідомо і/або підсвідомо використовуються людиною для навчання впродовж життя» [11, с. 378]. Він розглядає навчальне середовище навчального закладу як «штучно і цілеспрямовано побудований простір, в якому розгортається навчально-виховний процес і в якому створені необхідні і достатні умови для його учасників щодо ефективного досягнення цілей навчання і виховання» [11, с. 378].

В. В. Лапінський уточнює, що навчальне середовище є сукупністю матеріальних об'єктів і зв'язків між ними, які утворюють систему, призначену для забезпечення навчальної діяльності суб'єктів навчання [12, с. 26].

Ю. О. Жук звужує навчальне середовище у контексті певного навчального предмету як «середовище, у якому забезпечуються умови інформаційної взаємодії в процесі навчання певного навчального предмету (предметів) між учителем, учнем і засобами навчання, що функціонують на базі засобів ІКТ» [13].

Ю. М. Кулюткин, С. В. Тарасов розглядають освітнє середовище як сукупність соціальних, культурних, а також спеціально організованих в освітньому закладі психолого-педагогічних умов, у результаті взаємодії яких індивід стає особистістю [14].

В. В. Рубцов визначає освітнє середовище як систему прямих і непрямих виховних і навчальних впливів, що реалізують явно чи неявно представлені педагогічні установки вчителів, цілі, завдання, методи, засоби і форми освітнього процесу [15, с. 169].

В. І. Слободчиков підкреслює функцію опосередкування, яку відіграє освітнє середовище у взаємодії педагога й учня. Він визначає середовище як «простір взаємодії між суб'єктами освітнього процесу, де встановлюються певні зв'язки і відносини» [16, с. 178].

Упровадження в навчально-виховний процес ІКТ пов'язане з появою в галузі освіти таких понять, як «комп'ютерне середовище», «інформаційно-навчальне середовище», «інформаційне освітнє навчальне середовище», «комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище» та ін.

С. У. Гончаренко в педагогічному словнику визначив «інформаційно-навчальне середовище» як «сукупність умов, які сприяють виникненню й розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між учнями, викладачем і засобами нових інформаційних технологій, а також формуванню пізнавальної активності учня за умови наповнення компонентів середовища з предметним змістом певного навчального курсу» [17, с. 149–150].

С. О. Сисоєва розглядає «комп'ютерно навчально-розвивальне середовище» з точки зору дистанційної освіти і визначає як «дидактичну модель конкретної предметної галузі, сконструйовану за допомогою комп'ютерних засобів, інтегровану в єдиний інформаційно-освітній простір і спрямовану на педагогічну і психологічну підтримку процесу оволодіння знаннями, уміннями й навичками з певного предмета, а також розвиток мотивації до навчання, провідних якостей особистості, які забезпечують її здатність до постійного (протягом життя) самовдосконалення і саморозвитку» [18, с. 83–84].

Ю. О. Жук трактує «комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище» як «особистісно-орієнтоване навчальне середовище, у складі якого присутні, у міру необхідності, апаратно-програмні засоби інформаційно-комунікаційних технологій» [19]. Учений у своїх роботах розглядає, як можна організувати навчальну діяльність у КОНС, визначає характерні ознаки її структури.

Питання впровадження полікультурної освіти в КОНС розглядаються зарубіжними дослідниками в різних аспектах. Приділяється багато уваги вивченню іноземних мов у роботах С. Гуса і Ф. Хелма, К. Маклюгліна і Р. Олівера, К. Шнейдера і Л. Панчіні та ін. На важливості підтримки полікультурного розуміння студентів через дистанційну освіту

наполягають А. Лаузон, К. Мейер, А. Сіджес, Л. Сіфуентс і К. Марфі та ін. Взаємозв'язок медія і полікультурної освіти висвітлено в роботах П. Кара і Б. Порфіліо, Р. Фергюсона та ін. Розвиток полікультурності через використання ІКТ розглядаються в працях С. Дамарін, Дж. Джу, К. Кларка і П. Горські, М. Хайгера та ін. Дослідники Д. Йонассен, К. Маклюглі, К. Пек, Т. Рівс, П. Рівс, А. Холзл та ін. розглядають у своїх роботах конструктивістські теорії он-лайн навчальних середовищ, які підкреслюють важливість загального розуміння, поширення знань і гнучкого мислення як основи полікультурної обізнаності й міжкультурного розуміння. Ролі віртуальних навчальних спільнот у контексті полікультурного КОНС присвячені роботи Р. Куки і Д. Врайта, М. Ріела, М. Скардамалія й К. Берейтера, Д. Телеса.

Формування полікультурної компетентності в КОНС розглядається з різних точок зору. Дослідники Дж. Белз, М. Бирам, М. Ліау, Дж. Фурстенберг та ін. вважають, що полікультурна компетентність формується під час вивчення іноземних мов онлайн. З. Абрамс звертає увагу на подолання культурних стереотипів і формування полікультурної компетентності через участь в Інтернет проектах. Використання ІКТ для формування полікультурної компетентності під час підготовки вчителів і керівників ЗНЗ розглядають у своїх роботах Н. Девіс, А. Браун і Р. Фердіг, І. Гібсон і Дж. Шіллер та ін.

Отже, на нашу думку, *комп'ютерно орієнтоване навчальне середовище в умовах полікультурної освіти – це середовище, що базується на інформаційно-комунікаційних технологіях, освітніх ресурсах та сервісах інформаційно-комунікаційних мереж, що забезпечують навчання, діяльність та підтримку полікультурного розвитку особистості через участь у міжнародних проектах, віртуальних навчальних спільнотах, вивчення іноземних мов у контексті полікультурної освіти.*

Спираючись на вищезначені позиції, нами була розроблена модель КОНС розвитку полікультурної компетентності учня.

В “Енциклопедії освіти” поняття модель (*фр. modele – зразок*) трактується В. Т. Лозовецькою як уявна або матеріально-реалізована система, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [19, с. 516].

Ми взяли за основу нашої моделі КОНС твердження В. Ю. Бикова, що навчальне середовище навчального закладу відображає людиноцентристську освітню парадигму, у центрі навчального середовища знаходиться учень, заради якого навчальне середовище створюється, існує та розвивається [11, с. 378]. Під час створення моделі КОНС ми орієнтуємось на визначення В. Ю. Бикова, що створити навчальне середовище означає побудувати такий простір, у якому враховані (визначені на етапі його проектування) і реалізовані основні суттєві аспекти навчально-виховного процесу, який повинен здійснюватись в цьому НС, а також передбачена можливість адекватного розвитку цього простору щодо динаміки розвитку цілей і обмежень його створення та ефективного і безпечного використання [11, с. 378].

Для створення моделі ми використали педагогічне моделювання, яке може застосовуватись на трьох рівнях: *методологічному*, на якому зазначається сутність декількома основними положеннями; *теоретичному*, на якому забезпечується критеріальне оцінювання моделі; *методичному*, на якому окреслюються механізми запровадження моделі у практику загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) [20].

Спираючись на вищезначені позиції, нами була розроблена модель КОНС для розвитку полікультурної компетентності учня (рис. 2).

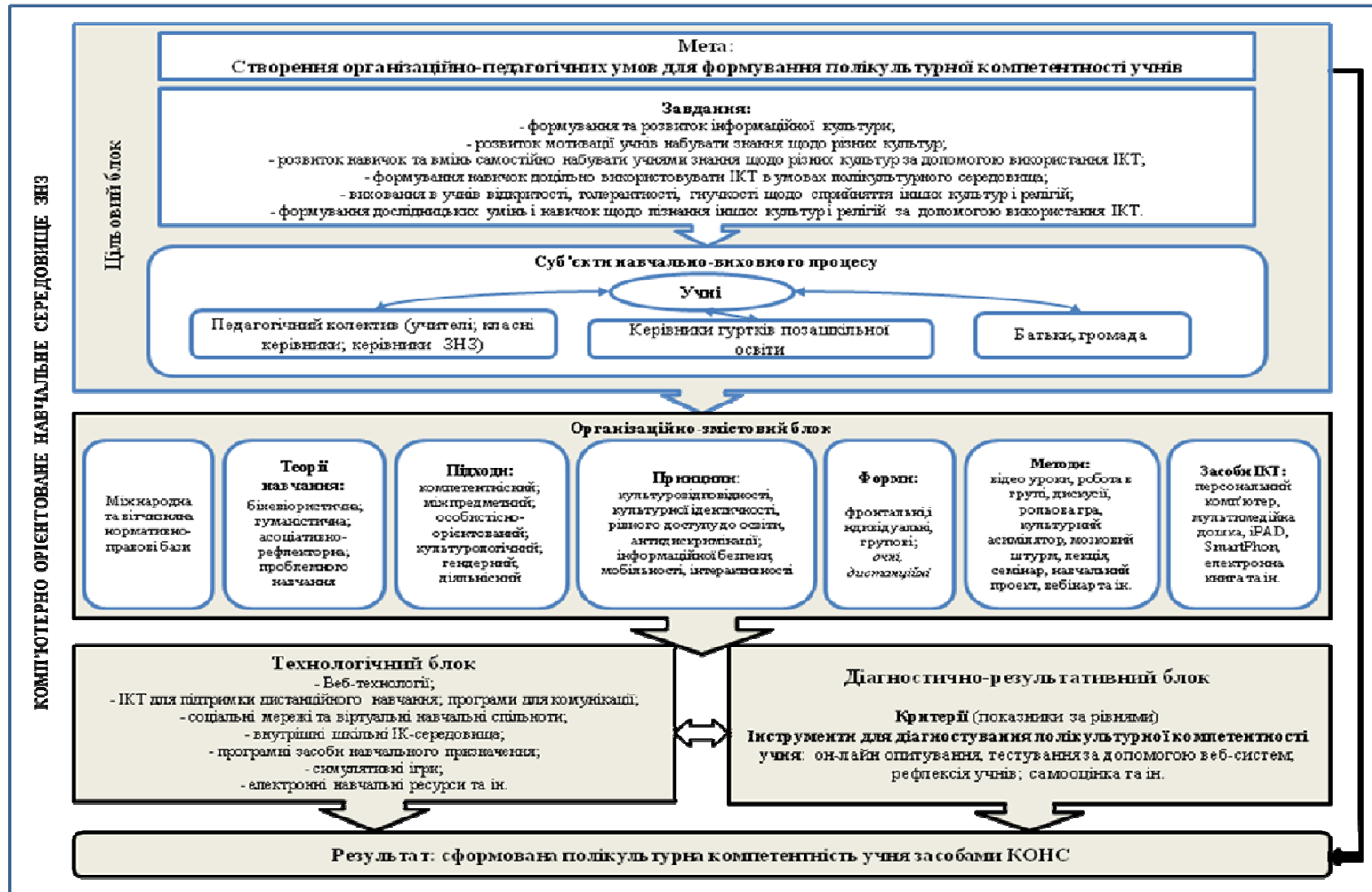

Рис. 2. Модель КОНС формування полікультурної компетентності учня

Модель складається з чотирьох блоків: цільовий, організаційно-змістовий, технологічний, діагностично-результативний. Розглянемо їх детальніше.

Перший **цільовий блок** включає в себе **мету**, яка передбачає створення організаційно-педагогічних умов для формування полікультурної компетентності учнів.

Завданнями моделі є:

- формування і розвиток інформаційної культури;
- розвиток мотивації учнів набувати знання щодо різних культур;
- розвиток навичок і вмінь самостійного набування учнями знання щодо різних культур за допомогою використання ІКТ;
- формування навичок доцільно використовувати ІКТ в умовах полікультурного середовища;
- виховання в учнів відкритості, толерантності, гнучкості щодо сприйняття інших культур і релігій;
- формування дослідницьких умінь і навичок щодо пізнання інших культур і релігій за допомогою використання ІКТ.

Цільовою групою в розробленій моделі є учні ЗНЗ, які взаємодіють між собою, та іншими суб'єктами навчально-виховного процесу (педагогічним колективом, а саме, учителями, класними керівниками, керівниками ЗНЗ; керівниками гуртків позашкільної освіти; батьками; громадою).

Забезпечення поставленої мети має базуватись на відповідних законодавчих і наукових засадах, тому організаційно-змістовий блок включає в себе міжнародну і вітчизняну нормативно-правову базу; теорії навчання; підходи до навчання; принципи навчання полікультурної освіти в КОНС; форми, методи та засоби навчання, що є необхідними для формування полікультурної компетентності учнів.

На законодавчому рівні цей процес відзначено в Законах України «Про затвердження Національної стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2006–2015 роки», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», у Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2011–2013 рр., Конституції України (1996 р.), Проекті Закону України «Про освіту» (2015 р.), Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.), Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.), проекті Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (2012 р.), проекті Концепції громадянської освіти та виховання в Україні (2012 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.).

На міжнародному рівні політика задля сприяння полікультурному діалогу визначена у низці документів, а саме: Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.); Віденській декларації (1993 р.); Рамковій конвенції про захист національних меншин (1995 р.); Декларації європейських міністрів освіти “Освітня політика заради демократії і суспільної згуртованості: виклики і стратегії для Європи” (Краків, Польща, 2000 р.); Декларації Комітету міністрів Ради Європи “Про культурну різноманітність” (2000 р.); Декларації європейських міністрів культури щодо міжкультурного діалогу та запобігання конфліктам (Опатія, Хорватія, 2003 р.); Декларації європейських міністрів освіти щодо міжкультурної освіти у новому європейському контексті (Афіни, Греція, 2003 р.); Декларації щодо стратегії Ради Європи щодо розвитку міжкультурного діалогу (Фаро, Португалія, 2005 р.); Білій книзі з міжкультурного діалогу (2007 р.); Хартії освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини РЄ (2010 р.).

Організаційно-змістовний блок ґрунтується на таких основних **теоріях навчання**, які відповідають завданням полікультурної освіти в умовах КОНС: біхевіористична, гуманістична, асоціативно-рефлекторна, проблемного навчання та ін.

Для виокремлення цих теорій ми виходили з того, що поняття **теорії навчання** (від грец. *didaktikos* – повчаю, навчаю) є одним із розділів педагогіки, який розкриває закономірності засвоєння знань, умінь та навичок і формування переконань, визначає обсяг і структуру змісту освіти, удосконалює методи й організаційні форми навчання, визначає суть самого процесу навчання, його принципи, виховний вплив навчального процесу на учня. Вважається, що теорія навчання є системою основних ідей у галузі дидактики і дає змогу вчителю правильно орієнтуватись під час навчального процесу, передбачати його можливі результати і наслідки [21, с. 443].

На філософському рівні в основу створення КОНС в умовах полікультурної освіти закладена система поведінкових установок людини, відображених у теоріях біхевіоризму і гуманізму, які стосуються її поведінки в суспільстві, оточуючому середовищі.

Теорія біхевіоризму. В «Педагогічному словнику» Н. В. Чепелева визначає поняття «біхевіоризм» (від *англ.* *biheviot* – поведінка) як напрям психології, що зводить поведінку людей до механічних актів у відповідь на зовнішні подразнення [21, с. 59]. Теоретики цього напрямку вважають, що на поведінку людини впливає її соціальне оточення, тому всі форми соціальної поведінки є результатом спостережень за соціальними моделями (друзями, однокласниками/ровесниками, батьками, вчителями та ін.).

Гуманістична теорія. В умовах полікультурної освіти важливою є гуманістична теорія, яка включає в себе такі поняття, як гуманізм і гуманізація виховного процесу.

М. Д. Ярмаченко трактує поняття гуманізм (від лат. *humanus* – людський, людяний) способом «визнання цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток і виявлення своїх здібностей, утвердження блага людини як критерію оцінки суспільних відносин» [21, с. 127].

Гуманізацію виховного процесу І. Д. Бех розглядає як сучасну науково-практичну освітню стратегію, у центрі якої стоїть конкретна дитина, її можливості, індивідуальне і творче самовираження. За такої стратегії виховний процес стає простором повноцінного життя, інструментом розв'язання життєвих проблем і особистісного зростання [19, с. 155]. Вивчення практичних аспектів формування полікультурної компетентності учня з позиції гуманізму дає нам можливість будувати модель КОНС, враховуючи цінність людини як особистості, його права на вільний розвиток, на власний вибір, можливість зайняти активну громадянську позицію у житті суспільства.

Асоціативно-рефлекторна теорія навчання. Під час формування полікультурної компетентності багато уваги приділяється роботі з існуючими соціальними стереотипами, упередженнями, проявами ксенофобії, дискримінації. Для цього напрямку, на наш погляд, доцільно використовувати асоціативно-рефлекторну теорію навчання. Теорія ґрунтується на закономірностях умовно-рефлекторної діяльності головного мозку. Асоціативно-рефлекторна теорія навчання приділяє особливу увагу активізації пізнавальної діяльності й розумовому розвитку учнів, формуванню самостійного й творчого мислення [22, с. 141–142].

Теорія проблемного навчання. Для активізації пізнавальної і дослідницької діяльності учнів у процесі формування полікультурної компетентності, варто також використовувати теорію проблемного навчання, яка включає в себе проблемно-діяльнісний підхід. Необхідною умовою організації навчально-виховного процесу є створення проблемних ситуацій, що сприяє розвитку критичного мислення дітей, їхніх творчих здібностей.

Ідея проблемного навчання полягає в тому, щоб, використовуючи різноманітні психолого-педагогічні прийоми в процесі навчання, досягнути високої пізнавальної активності слухачів, створювати такі умови, які сприяли б розвитку творчого мислення, їх здатності самостійно створювати нові знання, що дозволяє успішно просуватися в пізнавальному процесі. Таке навчання формує особистість, яка мислить творчо [22, с. 158].

Основоположником теорії проблемного навчання є С. Л. Рубінштейн, який довів експериментальним шляхом, що мислення звичайно починається з проблеми або запитання, з подиву чи нерозуміння, з протиріччя. Цією проблемною ситуацією визначається залучення особистості до процесу мислення.

Виходячи із зазначених теорій, нами були виокремлені такі **наукові підходи**: системний, компетентнісний, культурологічний, гендерний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, міжпредметний. Розглянемо ці підходи докладніше.

У «Філософському словнику» поняття підхід розглядається, як «комплекс парадигматичних, синтагматичних і прагматичних структур і механізмів у пізнанні або практиці, що характеризує стратегії і програми, які конкурують між собою (чи історично змінюють одна одну), у філософії, науці, політиці чи в організації життя і діяльності людей» [23, с. 324].

Системний підхід – напрям у спеціальній методології науки, який допомагає розробити методи дослідження і конструювати складні за організацією об'єкти як системи. У педагогіці системний підхід спрямований на розкриття цілісних педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків і зведення їх в єдину теоретичну картину [17, с. 305].

Компетентнісний підхід передбачає спрямованість навчально-виховного процесу на формування і розвиток ключових і предметних компетентностей учня. Результатом такого процесу будуть отримані знання, уміння, ставлення, здатність використовувати отримані знання і сформовані навички на практиці у поведінковій моделі особистості. Так, О. В. Овчарук зазначає, що «поняття ключових компетентностей застосовується для визначення таких, що дають змогу особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах і які роблять внесок у поліпшення якості суспільства та сприяють особистому успіхові, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер. Ключові компетентності становлять основний набір найзагальніших понять, які слід деталізувати в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відношень за навчальними галузями й життєвими сферами школярів» [24, с. 11].

У рамках міжнародної програми «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади» («DeSeCo») визначено три категорії ключових компетентностей: автономна дія; інтерактивне використання засобів; уміння функціонувати в гетерогенних групах [24, с. 11]. О. В. Овчарук детально розглядає ці категорії, які, на нашу думку, застосовуються у полікультурній освіті й сприяють створенню КОНС для формування полікультурної компетентності учнів:

- інтерактивне використання засобів передбачає розуміння низки засобів, що дають змогу особистості взаємодіяти з навколишнім світом. Здатність інтерактивно застосовувати мову, символіку й тексти означає ефективне використання мов і символів у різноманітних формах і ситуаціях для досягнення цілей, розвиткові знань та власних можливостей. Це допомагає розуміти світ і брати участь у діалогах, а також ефективно взаємодіяти з оточенням;
- здатність застосовувати знання й інформаційну грамотність означає ефективне використання інформації і знань, дає змогу особистості їх сприймати і застосовувати, використовувати їх як основу для формування власних можливих варіантів дії, позицій, прийняття рішень та активних дій;

- здатність застосовувати (нові) інтерактивні технології передбачає не тільки технічні здібності, ІКТ вміння, а й обізнаність у застосуванні нових форм взаємодії з використанням технології. Ця компетентність допомагає особистості пристосувати власну поведінку до змін у повсякденному житті;
- уміння функціонувати в соціально гетерогенних групах передбачає здатність жити і взаємодіяти з іншими, що пов'язано з полікультурним суспільством у широкому сенсі (взаємодія з людьми, що спілкуються іншими мовами і відрізняються за поглядами тощо). Це особливо важливо для взаємодії із суспільством, де інші культура, цінності та соціально-економічне підґрунтя [24, с. 12–13].

Культурологічний підхід. Використовуючи культурологічний підхід, педагог працює над створенням культурного середовища, у якому відбувається навчально-виховний процес, діагностика культурних установок особистості, формування комунікативної компетентності в полікультурному середовищі через вивчення іноземних мов, формування інформаційно-комунікаційної компетентності через спілкування з представниками інших національностей, культур та ін.

Г. І. Гайсіна розглядає культурологічний підхід в освіті як методологічну основу і метод проектування особистісно орієнтованої освіти, методологічний принцип теорії і практики педагогічної освіти, функціональну характеристику культурологічного аналізу [25].

Дослідник В. І. Мареев зазначає, що культурологічний підхід дає можливість:

- особистісного зростання (самовизначення, саморозвитку, самореалізації) за допомогою розвитку структур культурної діяльності, зрушень в особистісному культурному творчому досвіді, динаміці культури спілкування і комунікації, еволюції кола спілкування;
- зростання рівня культури окремих освітніх процесів, систем, спільнот (через якісний навчальний зміст);
- розвитку і зростання рівня культури освіти як галузі в цілому, зміни соціокультурного контексту освіти (його предметних, інформаційних і суб'єктивних середовищ, моделей, форм і механізмів організації) [26].

Культурологічний підхід у рамках полікультурної освіти включає в себе засвоєння знань про інші культури, формує готовність до сприйняття культурних відмінностей та сприяє порозумінню між представниками різних культур. Культура сприймається учнями як сукупність традицій, звичаїв, норм поведінки, релігійних поглядів, світоглядів, що допомагає учням визначити свою культурну ідентичність.

Гендерний підхід. У полікультурній освіті особливого значення набуває використання гендерного підходу, оскільки відбувається формування нового способу мислення і чутливості до відмінностей (культурних, статевих, расових, національних, класових, вікових) та подолання гендерних стереотипів. Гендерний підхід розглядається як «нова система поглядів на соціалізуючу функцію освіти і виховання, яка, на відміну від статево-рольового підходу, що базувався на біологізаторській парадигмі, передбачає конструктивістське розуміння соціокультурної природи статей та необхідність корекції впливу гендерних стереотипів у навчальному процесі на користь розкриття й розвитку особистісних інтересів і здібностей людини незалежно від статі» [27, с. 116]. В умовах полікультурної освіти цей підхід розглядається нами як діяльність у напрямі спростування і подолання гендерних стереотипів, формування нового способу мислення і чутливості до відмінностей (культурних, статевих, расових, національних, класових, вікових).

Особистісно-орієнтований підхід у загальноосвітньому навчальному закладі націлює вчителя на визнання учня активним суб'єктом навчально-виховного процесу, у

якому взаємини будуються за суб'єкт-суб'єктним принципом. Визначається демократичний стиль стосунків між учителем і учнем. Підхід дозволяє регулювати силу протиріч між ідеальними суспільними потребами і реальними навичками соціальної поведінки учня. Важливо, що реалізується особистісний розвиток учня як суб'єкта культури, соціуму [28]. Особистісно-орієнтований підхід дозволяє вчителю вибирати для полікультурної освіти зміст, методи і форми навчально-виховного процесу з урахуванням особливостей і рівня розвитку кожного учня.

Діяльнісний підхід. У навчально-виховному процесі особливе значення має діяльнісний підхід, який спрямований на активізацію навчальної, дослідницької, творчої роботи учня. Цей підхід базується на психологічних теоріях Л. С. Виготського та А. Н. Леонтьєва. Так, Л. С. Виготський обґрунтував ідею щодо вирішальної ролі у психологічному розвитку дитини. А. Н. Леонтьєв розвинув це положення і довів, що свідомо діяльність людини має складатися з таких обов'язкових елементів: потреби (мотив), мети, плану діяльності, організації виконання діяльності, результату та рефлексії. Ці елементи є беззаперечно основними для організації навчально-виховного процесу, що пояснюється у науково-педагогічних роботах Ю. К. Бабанського. За його визначенням зазначений підхід дозволяє більш повно й конкретно розташувати основні компоненти навчально-виховного процесу, місце суб'єктів і умов навчання, охопити соціальний, психологічний, кібернетичний аспекти та по-новому синтезувати їх у власному дидактичному веденні вчителем процесу навчання та виховання [29, с. 39].

З огляду на вищезазначене, діяльнісний підхід у навчанні і вихованні реалізується в контексті ідеї сучасної педагогіки про необхідність перетворення учня з об'єкта навчально-виховного процесу на суб'єкт. Тому є необхідною умовою для побудови моделі КОНС формування полікультурної компетентності учня. Діяльнісний підхід, орієнтований на відтворення і реалізацію соціального досвіду у виховному процесі, стає важливою умовою успішної соціалізації учнів. У полікультурній освіті це буде впроваджуватись через реалізацію учнями освітніх проектів.

Міжпредметний підхід. Беручи за основу міжпредметний підхід, слід врахувати те, що жодна навчальна дисципліна не може уникнути полікультурного підходу, оскільки всі вони спрямовані на важливість і необхідність формувати в учня знань, які важливі для формування громадянина полікультурного суспільства. Серед таких дисциплін – основи демократичного громадянства, громадянська освіта, основи прав людини, історія, географія, світова література, мистецтво, економіка. Виховання громадянина полікультурного суспільства повинно також базуватись на повазі до прав людини.

А. Перотті вважає, що полікультурна освіта не може бути окремим предметом у школі, це – нова методологія, що покликана об'єднати різні способи пізнання учнем реального життя – психологічні, антропологічні, соціальні, економічні, історичні, політичні й культурні дані з тим, щоб під час викладання кожного навчального предмету створити взаємозв'язки між гуманітарними науками [30].

Отже, згідно з вищезазначеними підходами, у нашому дослідженні до процесу полікультурної освіти учнів ми пропонуємо застосовувати такі принципи навчання: культуровідповідності, культурної ідентичності, рівного доступу до освіти, принцип антидискримінації, інформаційної безпеки, мобільності, інтерактивності.

Принцип культуровідповідності, за визначенням О. В. Сухомлинської, відображає відповідність виховання дітей вимогам культури тієї спільноти, народу, середовища і часу, у яких відбувається навчальний процес. Принцип культуровідповідності є способом долучення до загальнолюдської культури як універсальної системи пристосування людського суспільства до різноманітних умов природного і соціального середовища у їх часовому вимірі [19, с. 442–443].

Наступні три принципи розроблені експертами ЮНЕСКО й представлені у відповідному документі цієї організації «Керівництві з полікультурної освіти» [31]:

Принцип культурної ідентичності. Полікультурна освіта поважає культурну ідентичність учня за допомогою надання відповідної культурно-чутливої якісної освіти для всіх. Це означає, що зміст навчання повинен бути пов'язаний зі світоглядом учня і спиратися на ресурси, до яких учень має доступ; процес набуття знання має бути культурно прийнятним, включати місцеві педагогічні підходи і традиційні методи навчання й викладання [31, с. 33]

Принцип рівного доступу до освіти. Полікультурна освіта надає кожному учневі можливість здобути знання, сформувати відповідні ставлення і навички, необхідні для активної участі в житті суспільства. Це повинно відбутися шляхом надання рівного доступу до всіх форм освіти, ліквідацію дискримінації в системі освіти, сприяння інтеграції мігрантів у систему освіти, поважаючи їхні особливі потреби; усунення стереотипів і упереджень про культури різних груп населення всередині країни, і шляхом створення інклюзивного навчального середовища [31, с. 34].

Принцип антидискримінації. Полікультурна освіта забезпечує всіх учнів знаннями щодо різних культур, формує ставлення й навички, завдяки яким, учні поважають, розуміють людей з різних етнічних, соціальних, культурних, релігійних груп. Це повинно відбуватися шляхом заохочення учнів до протидії расизму і дискримінації; та втілюватись у життя через розроблення навчальних програм, які сприяють упровадженню знань про різні культурні світогляди та їх вплив на розвиток суспільства. Це означає, що учні повинні усвідомлювати, як думки, почуття й оцінювання людини формуються через культурний світогляд і досвід [31, с. 37].

Інформаційної безпеки. Слід звернути увагу на те, що у навчально-виховному процесі у межах КОНС необхідним є дотримання принципу інформаційної безпеки.

У документах Євросоюзу, зокрема, Стратегії та програми з цифрової безпеки ЄС зазначено, що цей принцип полягає у забезпеченні інформаційної захищеності й попередженні суспільства, держави, особистості щодо небезпек, які є в інформаційному просторі, захищеності інформаційних ресурсів, що можуть впливати на прогресивний розвиток життєво важливих сфер суспільства [32, с. 108–110].

В Україні сутність національної інформаційної безпеки знайшла відображення у таких законах «Про основи національної безпеки України», «Про концепцію національної програми інформатизації», «Про національну програму інформатизації», а також у Стратегії національної безпеки України, яка затверджена указом Президента. У Законі «Про основи національної безпеки України» надається офіційна оцінка ролі й сутності інформаційної безпеки як особливої складової національної безпеки України.

У законі України «Про основи національної безпеки України» [33] визначені такі основні напрями державної політики з питань національної безпеки України в інформаційній сфері: залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, що загрожують національній безпеці України; забезпечення інформаційного суверенітету України; удосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури і ресурсів, упровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього і світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; запобігання комп'ютерній злочинності і комп'ютерного тероризму; забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, вільного доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері та ін.

Забезпечення інформаційної безпеки, пояснення учням проблем, що можуть виникати у мережі Інтернет, значною мірою сприяє досягненню успіху в розв'язанні завдань їх полікультурної освіченості.

Принцип мобільності. Принцип мобільності навчання у контексті використання ІКТ полягає у створенні баз даних, мереж та ін. для підтримки вільного доступу суб'єктів навчально-виховного процесу до необхідних відомостей і даних, дистанційного навчання, забезпечення управління навчально-виховним процесом не залежно від часу і територіального розміщення суб'єктів навчально-виховного процесу [34, с. 118–123]. Принцип є важливим в умовах полікультурної освіти, оскільки учасники міжнародних проектів представляють різні країни і так можуть взаємодіяти.

Принцип інтерактивності. Принцип інтерактивного навчання передбачає безпосередню участь кожного суб'єкта навчально-виховного процесу, що зобов'язує вчителя швидко реагувати на навчальні потреби учня, забезпечувати динамічний зворотній зв'язок із суб'єктами навчально-виховного процесу, сприяє активізації творчої і дослідницької діяльності учнів. Цей принцип може бути втілений за допомогою таких інтерактивних форм навчання, як бесіди, спільне викладання нового матеріалу, рефлексивна підготовка, обґрунтування висновків на основі дискутування, групові форми, робота в мікрогрупах та ін. [35].

Отже, означені теоретичні підходи і принципи лягли в основу вибору форм, методів та засобів розвитку полікультурної компетентності учня у навчально-виховному процесі. Також, відбір форм і методів навчання відбувався з урахуванням принципу поліфункціональності, згідно з яким за допомогою одного методу, форми роботи можна досягнути різних завдань.

Слід зазначити, що, керуючись дидактичними основами, до моделі включено такі **форми** роботи з учнями, як фронтальні, індивідуальні, групові, очні, дистанційні та ін.

Обрані в моделі **методи** мають комплексний й інтерактивний характер, вони активно сприяють формуванню полікультурної компетентності учня. До них відносимо: відеоурок, робота в групі, дискусія, мозковий штурм, рольова гра, культурний асимілятор, лекція, семінар, навчальний проект, вебінар та ін. Саме комплекс таких методів дозволяє використати потенціал інтерактивного навчання і засобів ІКТ у КОНС і розв'язати важливі завдання формування активної поведінки учнів, сформувати їх ставлення до полікультурності, а також сприяє набуттю навичок і компетентностей у сфері ІКТ.

Робота з учнями в КОНС передбачає використання таких засобів ІКТ, як персональний комп'ютер, мультимедійна дошка, iPad, SmartPhone, електронна книжка, інші мобільні пристрої тощо, що дозволяють вільно і мобільно спілкуватись і навчатись у різноманітних середовищах.

Технологічний блок включає перелік основних інструментів для забезпечення полікультурної освіти учнів у КОНС. До таких інструментів слід віднести електронні навчальні платформи, хмарні технології та ін. Ці інструменти можуть бути використані для:

- обговорення міжнародних навчальних проектів (Blogger, Google Apps for Education Suite (Classroom, Gmail, Docs, Slides, Sites та ін.) та ін.);
- ведення вебінарів і Веб-конференцій (Google Wave, Google Groups та ін.);
- пошуку даних (Alta Vista, Google, Rambler, Shareware, Yandex, Yahoo та ін.);
- підтримки дистанційного навчання (Blackboard e-Education platform, Moodle, Web Course Tools, WebTutor, Microsoft Learning Gateway, Google Wave, Google Groups, Gmail, Google Sites, Blogger та ін.);
- підтримки і ведення соціальних мереж (MySpace, Facebook, Twitter, вКонтакте, Однокласники та ін.);

- підтримки локальної мережі ЗНЗ (shodennik.ua, myschool.ua та ін.);
- наочного представлення навчального матеріалу (пакет MS Office (Word, Power Point, Microsoft Publisher, Excel та ін., педагогічні програмні засоби та ін.);
- використання методу ігрового навчання (симулятивні комп'ютерні ігри Civilization, SimCity, The Sims, Second life та ін.);
- участі у віртуальних навчальних спільнотах для спілкування і вивчення іноземних мов, культур різних народів та ін. (I*earn, Englishforums , Busuu.com , Livemocha , LinguaLeo, Myngle , Puzzle English та ін.);
- підтримки комунікації (Skype, Viber, WhatsApp, Tango, Telegram та ін.);
- здійснення навчальних проектів і їх упровадження у навчально-виховний процес (електронні навчальні ресурси (матеріали освітніх порталів і міжнародних проектів): I*earn, eTwinning, European Schoolnet, E-Learning Europa, Netd@ys Europe, myEurope, Spring Day in Europe та ін.; сайти освітніх ресурсних центрів, відеогалереї та ін. (SALTO-YOUTH (<http://www.salto-youth.net/>), Council of Europe Human Rights Education Youth Resources (<http://eycb.coe.int/compass/>) та ін.).

Діагностично-результативний блок є важливим у здійсненні моніторингу процесу формування полікультурної компетентності учня в умовах КОНС. Важливу роль на цьому відрізку роботи відіграє те, як учитель ставиться до діагностики процесу формування в учнів полікультурного світогляду. Провідною ідеєю даного аспекту є те, що під час оцінювання досягнень учнів у процесі формування полікультурної компетентності слід уникати традиційних форм оцінювання, оскільки педагогам здебільшого слід визначити, а не оцінити ставлення, ціннісні орієнтації учнів. Саме тому у проведенні оцінювання/діагностування рівня сформованості полікультурної компетентності учня було враховано узагальнені критерії, що відображали вміння взаємодіяти в полікультурному суспільстві, їхню обізнаність і компетентність щодо культурної різноманітності. Було визначено три рівні за узагальненими критеріями: (низький, середній, високий). Відповідно має бути розроблений інструментарій для діагностування рівня полікультурної компетентності учнів в умовах КОНС. До такого інструментарію ми віднесли опитувальні листи, тести, зворотній зв'язок учнів до вчителів, різні форми самооцінки, які здійснювали в умовах використання електронних освітніх ресурсів і КОНС. Серед таких інструментів у віртуальних мережах поширені: он-лайн опитування і тестування за допомогою веб-систем (напр., SurveyMonkey, OpenTest, Test Online, TCEexam та ін.), рефлексія учнів (напр., у вигляді форуму, де учні пишуть свої думки щодо своєї участі в реалізації проекту та ін.), самооцінка (напр., використання тестів, які не оцінює вчитель та ін.) та ін.

Єдність вищезазначених блоків моделі сприяє ефективному розвитку полікультурної компетентності учня. Усі блоки взаємопов'язані і впливають один з одного, забезпечуючи досягнення мети. Отже, результатом упровадження і реалізації запропонованої нами моделі є сформована полікультурна компетентність учня засобами КОНС.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, побудована і представлена нами модель охоплює основні блоки, що забезпечують системність і послідовність навчально-виховного процесу в КОНС для формування полікультурної компетентності учня, а саме: цільовий, організаційно-змістовий, технологічний, діагностично-результативний. Мета моделі передбачає створення організаційно-педагогічних умов для формування полікультурної

компетентності учнів. Важливим у межах моделі є забезпечення взаємодії учнів між собою, та іншими суб'єктами навчально-виховного процесу для полікультурної освіти. Забезпечення поставленої мети базується на відповідних законодавчих і наукових засадах, тому організаційно-змістовий блок включає в себе міжнародну і вітчизняну нормативно-правову базу; теорії навчання; підходи до навчання; принципи навчання полікультурної освіти в КОНС; форми, методи та засоби навчання, що є необхідними для формування полікультурної компетентності учнів. Технологічний блок включає в себе перелік основних інструментів для забезпечення полікультурної освіти учнів у КОНС. Діагностично-результативний блок слугує для здійснення моніторингу процесу формування полікультурної компетентності учня в умовах КОНС: враховано використання наявних узагальнених критеріїв, що відображають вміння учнів взаємодіяти в полікультурному суспільстві, їхню обізнаність і компетентність щодо культурної різноманітності; визначено три рівні за узагальненими критеріями: (низький, середній, високий); розроблено інструментарій для діагностування рівня полікультурної компетентності учнів в умовах КОНС.

Перспективою подальших досліджень є аналіз результатів упровадження елементів моделі КОНС формування полікультурної компетентності учнів у ЗНЗ і підтвердження підвищення їх рівня сформованості полікультурної компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Морзе Н. В. Информатика: підручник [для 9 кл.] / Н. В. Морзе, В. П. Вембер, О. Г. Кузьминська. – К. : УВЦ «Школяр», 2009. – 344 с.
2. Сороко Н. В. Современные стратегии развития информационно-коммуникационной компетентности учителей в условиях компьютерно ориентированной среды в международном измерении / Н. В. Сороко // Международный электронный журнал «Образовательные технологии и общество (Educational Technology & Society)». – 2013. —V. 16. – №1. – С. 699–737 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ifets.ieee.org/russian/periodical/journal.html>. – Назва з екрану.
3. Taylor E. W. Intercultural competency: A transformative learning process / E. W. Taylor // *Adult Education Quarterly*. – 1994. – Vol. 44(3). – P. 154–174.
4. Thomas A. Intercultural competence: Principles, problems, concepts / A. Thomas // *Erwagen, Wissen, Ethik*. – 2003. – Vol.14 (1). – P. 137–150.
5. Fantini A. E. Exploring and assessing intercultural competence / A. E. Fantini // Final research report 07-01-2007. Center for Social Development George Warren Brown School of Social Work Washington University [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://csd.wustl.edu/Publications/Documents/RP07-01.pdf>. – Назва з екрану.
6. Interkulturelle Kompetenz. IKUD Seminare [зб.наук.мат. з питань полікультурної компетентності Інституту інтеркультурної дидактики, німеччина]. – 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ikud-seminare.de/interkulturelle-kompetenz.html>. – Назва з екрану.
7. Гончаренко Л. А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: навчальний посібник для студентів / Л. А. Гончаренко, В. В. Кузьменко. – Х. : РПО, 2006. – 92 с.
8. Воротняк Л. І. Особливості формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах / Л. І. Воротняк // *Вісник Житомирського державного університету (Педагогічні науки)*. – 2008. – № 39. – С. 105–109.
9. Сімоненко М. В. Полікультурна компетентність майбутнього вчителя як стандарт освіти європейського виміру / Сімоненко М. В. // *Педагогические науки*. – 2010 – №2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Pedagogica/58322.doc.htm. – Назва з екрану.
10. Бим-Бад Б. М. Обучение и воспитание через непосредственную среду: теория и практика / Б. М. Бим-Бад // *Труды кафедры педагогики, истории образования и педагогической антропологии Университета РАО*. – 2001. – № 3. – С. 28–48.
11. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – К. : Атіка, 2008. – 684 с.
12. Лапінський В. В. Навчальне середовище нового покоління та його складові / В. В. Лапінський // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія №2. Комп'ютерно-орієнтовані системи*

- навчання : зб. наукових праць / Редрада. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – № 6 (13) – С. 26–32.
13. Жук Ю. О. Особистісний простір учня в комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі / Ю. О. Жук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2012. – №3(29) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/693/508>. – Назва з екрану.
  14. Кулюткин Ю. Н. Образовательная среда и развитие личности / Ю. М. Кулюткин, С. В. Тарасов [Електронний ресурс] // Новые знания. Журнал по проблемам образования взрослых. – 2001. – №1. – Режим доступу до ресурсу : http://www.znanie.org/journal/n1_01/obraz_sreda.html – Назва з екрану.
  15. Рубцов В. В. О проблеме соотношения развивающих образовательных сред и формирования знаний (к определению предмета экологической психологии) / В. В. Рубцов // Вторая Российская - конференция по экологической психологии: Тезисы (Москва, 12–14 апреля 2000 г.). – М., 2000. – С. 169–172.
  16. Слободчиков В. И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: культурные модели школ – М. : Инноватор-Bennet college, 1997. – Вып. 7. – С. 177–184.
  17. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. – 376 с.
  18. Сисоєва С. О. Проблеми дистанційного навчання : педагогічний аспект / С. О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта. – 2003. – Вип. 3–4. – С. 78–87.
  19. Енциклопедія освіти / [голов. ред. В.Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
  20. Ващенко Л. Н. Управление инновационными процессами в общем среднем образовании региона : монографія / Л. Н. Ващенко. – М. : ИО “Тираж”, 2005. – 380 с.
  21. Педагогічний словник [ред. М.Д. Ярмаченко] – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514с.
  22. Яблонко В.А. Психолого-педагогічні основи формування особистості : навч. посібник для студ. вузів / В.Я. Яблонко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 258 с.
  23. Философский словарь [ред. И. Т. Фролова]. – 4-е изд. – М. : Политиздат, 1981. – 410 с.
  24. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики [заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
  25. Гайсина Г.И. Культурологический подход в теории и практике педагогического образования : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 : / Гайсина Гузель Иншаровна. – М., 2002. – 366 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/106391.html>. – Назва з екрану.
  26. Мареев В. И. Культурологический подход в аспекте развития современного образования / В. И. Мареев, Н. К. Карпова, Е. С. Щипанкина // Научный международный периодический журнал "Научные труды SWorld". – 2012 . – №37. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/current-status-and-the-development-of-the-education-c112/11973-c112-037>. – Назва з екрану.
  27. Кутова Н.А. Вища освіта жінок у США в 70-х роках ХХ – на початку ХХІ ст.: гендерний підхід / Н. А. Кутова. – К. : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – 312с.
  28. Бех І.Д. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех // Виховання особистості: Навчально-методичний посібник: У 2 кн. – Кн. 2. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
  29. Педагогика: уч. пособ. для студ. пед. инст. [ред. Ю.К. Бабанский]. – М. : Просвещение, 1988. – 479 с.
  30. Перотті А. Виступ на захист полікультурності/ Антоніо Перотті. – Л. : Кальварія, 2001. – 128с.
  31. UNESCO Guidelines on Intercultural Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147878e.pdf>. – Назва з екрану.
  32. EU Cyber Security Strategy and Programs: Handbook. – Vol. 1. – Strategic Information and Regulations, 2013. —282 p.
  33. Закон України «Про основи національної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>. – Назва з екрану.
  34. Дистанційне навчання. Дистанційний курс: [навчальний посібник] / В. М.Кухаренко [та ін.]. – Х. : ХДПУ, 1999. – 216 с.
  35. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод.посіб [уклад. О. Пометун, Л. Пироженко]. – К. : А.Н.Н., 2002. – 136 с.

Матеріал надійшов до редакції 10.12.2015 р.

МОДЕЛЬ КОМПЬЮТЕРНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ УЧЕБНОЙ СРЕДЫ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧЕНИКА

Иванюк Ирина Владимировна

научный сотрудник отдела компаративистики информационно-образовательных инноваций,
Институт информационных технологий и средств обучения НАПН Украины, г. Киев, Украина
iivanyuk@yandex.ru

Аннотация. В статье представлена и обоснована авторская модель компьютерно ориентированной учебной среды для формирования поликультурной компетентности учащихся. Выяснено содержание понятия «поликультурная компетентность ученика» и уточнено содержание основного понятия исследования «компьютерно ориентированная учебная среда в условиях поликультурного образования учащихся». Охарактеризованы научные подходы и принципы, на которых базируется формирование поликультурной компетентности учащихся. Выделены основные инструменты для обеспечения поликультурного образования учащихся в компьютерно ориентированной учебной среде. Сделаны выводы, что представленная модель охватывает основные блоки, которые обеспечивают системность и последовательность учебно-воспитательного процесса в компьютерно ориентированной учебной среде для формирования поликультурной компетентности ученика.

Ключевые слова: поликультурная компетентность; компьютерно ориентированная учебная среда; поликультурное образование.

MODEL OF COMPUTER-ORIENTED LEARNING ENVIRONMENT FOR THE FORMATION OF MULTICULTURAL COMPETENCE OF STUDENT

Iryna V. Ivaniuk

Researcher, Comparative Studies Department for Information and Education Innovations
Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine
iivanyuk@yandex.ru

Abstract. The article presents the author's model of computer-oriented learning environment for the formation of a multicultural competence of pupils. It was found the content of "multicultural competence of students" and clarified the basic content of the study "computer-oriented learning environment in terms of multicultural education of pupils." Scientific approaches and principles that underpin the formation of a multicultural competence of pupils were characterized. The basic tools for provide multicultural education students in computer-oriented learning environment were highlighted. It is concluded that the present model includes the basic building blocks that provide consistency and coherence of the educational process in the computer-oriented learning environment for the formation of a multicultural competence of the student.

Keywords: multicultural competence; computer-oriented learning environment; multicultural education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Morze N. V. Information: textbook [for 9 cl.] / N. V. Morze, V. P Vember, O.H. Kuz'myns'ka. – K. .: UVC "Sckolyar", 2009. – 344 p. (in Ukrainian).
2. Soroko N. V. Modern strategy development of teachers information and communication competence in terms of computer oriented environment in the international dimension / N. V. Soroko [online] // International Electronic Magazine "Educational Technology & Society". – 2013. – V. 16. – №1. – С. 699–737. – Available from : <http://ifets.ieee.org/russian/periodical/journal.html> (in Russian).
3. Taylor E. W. Intercultural competency: A transformative learning process / E. W. Taylor // Adult Education Quarterly. – 1994. – Vol. 44(3). – P. 154–174 (in English).
4. Thomas A. Intercultural competence: Princilpes, problems, concepts / A. Thomas // Erwagen, Wissen, Ethik. – 2003. – Vol. 14 (1). – P. 137–150 (in English).

5. Fantini A. E. Exploring and assessing intercultural competence [online] / A. E. Fantini // Final research report 07-01-2007. Center for Social Development George Warren Brown School of Social Work Washington University. – Available from : <http://csd.wustl.edu/Publications/Documents/RP07-01.pdf> (in English).
6. Interkulturelle Kompetenz. IKUD Seminare [online]. – 2011. – Available from: <http://www.ikud-seminare.de/interkulturelle-kompetenz.html> (in German).
7. Goncharenko L. A. Formation of multicultural competence of secondary school teachers: a manual for students / L. A. Goncharenko, V. V. Kuzmenko. – H. : RIPO, 2006. – 92 p.(in Ukrainian).
8. Vorotniak L .I. Features of formation of Masters multicultural competence in higher educational institutions / L .I. Vorotniak // Bulletin Zhytomyr State University (Pedagogical Sciences). – 2008. – № 39. – P. 105–109. (in Ukrainian).
9. Simonenko M. V. Multicultural competence of future teacher as a standard European dimension of education [online] / Simonenko M. // Pedagogical Sciences. – 2010 – №2. – Available from: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010 (in Ukrainian).
10. Bim-Bad B. M. Teaching and learning through natural environment: Theory and Practice / B. M. Bim-Bad // Proceedings of the department of pedagogy, education history and pedagogical anthropology University RAO. – 2001. – № 3. – P. 28–48 (in Russian).
11. Bykov V. Y. Organizational models of open education: monograph / V. U. Bykov. – K. : Atika, 2008. – 684 p. (in Ukrainian).
12. Lapinsky V.V. Learning environment of a new generation and its components / V.V. Lapinsky // Scientific Journal of SPU named after M.P. Dragomanova. Series №2. Computer-oriented learning system: Coll. scientific papers / Pedrada. – K. : SPU named after M.P. Dragomanova, 2008. – № 6 (13). – P. 26–32 (in Ukrainian).
13. Zhuk Y. O. The personal space of student in computer-oriented learning environment [online] / Y. A. Zhuk // Information technologies and means of teaching. – 2012. – №3 (29). – Available from : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/693/508> (in Ukrainian).
14. Kulyutkyn Y. N. Educational Environment and Development of Personality [online] / Y. M. Kulyutkyn, S. V. Tarasov // New knowledge. Magazine on problems of adults education – 2001. – №1. – Available from : http://www.znanie.org/jornal/n1_01/obraz_sreda.html (in Russian).
15. Rubtsov V. V. About the problem relations of developing educational environments and the formative knowledge (definition of the ecological psychology subject) / V. V. Rubtsov // Second Russian conference on ecological psychology: Abstracts (Moscow, 12–14 April 2000). – M., 2000. —P. 169–172 (in Russian).
16. Slobodchikov V. I. Educational Environment: implementation of education goals in the cultural space / V. I. Slobodchikov // New values of education: cultural models of schools. – M. : Innovator-Bennet college, 1997. – Vol. 7. – P. 177–184 (in Russian).
17. Goncharenko S. U. Ukrainian pedagogichny dictionary / S. U. Goncharenko. – K. : Lybid, 1997. – 376 p. (in Ukrainian).
18. Sysoeva S. O. Problems of distantce education: pedagogical aspect / S. O. Sysoeva // Lifelong learning professional education. – 2003 – Vol. 3–4. – P. 78–87 (in Ukrainian).
19. Education Encyclopedia / [Ed. V. G. Kremen] – K. : Yurinkom Inter, 2008. – 1040 p. (in Ukrainian).
20. Vashchenko L. N. Management of innovational process in the secondary education of the region: monograph / L.N. Vashchenko. – Moscow : IO "Tirazh", 2005. – 380 p. (in Russian).
21. Teaching Dictionary [Ed. M. D. Yarmachenko] – K: Pedagogichna dumka, 2001. – 514p. (in Ukrainian).
22. Yablonko V. A. Psychological and pedagogical bases of identity formation, teach. guide for the university students. Universities / V. A. Yablonko. – K. : Centr uchbovoyi literatury, 2008. – 258 p. (in Ukrainian).
23. Philosophical dictionary [Ed. I. T. Frolov]. – 4th ed. – Moscow : Politizdat, 1981. – 410 p. (in Russian).
24. Competence approach in modern education: international experience and Ukrainian prospects Library Educational Policy [Ed. O. V. Ovcharuk]. – K. : "K.I.S", 2004. – 112p. (in Ukrainian).
25. Gaisina G. I. Kulturological approach in pedagogical theory and practice of education: Dis. ... Dr. ped. sciences: 13.00.08: [online] / Gaisina Guzel Ynsharovna. – M., 2002. —366 c. – Available from: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/106391.html>. (in Russian)
26. Mareyev V. I. Kulturological approach to development of modern education [online] / V. I. Mareyev, N. K. Karpov, Y. S. Schypankyna // Scintific Periodical magazin " SWorld". – 2012. – №37. – Available from : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/current-status-and-the-development-of-the-education-c112/11973-c112-037> (in Russian).
27. Kutova N. A. Higher education of women in the USA in the 70s of the XX–XXI century .: Gender Mainstreaming / N. A. Kutova. – K. : Univ. publishing house PULSARY, 2008. – 312p. (in Ukrainian).
28. Bech I. D. Personality oriented approach: scientific and practical bases / I. D. Bech //Personality Education: Manual for students. In 2nd book. – Book 2. – K.: Lybid, 2003. – 344 p. (in Ukrainian).

29. Pedagogika: Manual for students of ped.Univ. [Ed. Y. K. Babansky]. – M. : Education, 1988. – 479 p. (in Russian).
30. A. Perotti speech in defense of multiculturalism / Antonio Perotti. – L: Calvary, 2001. – 128 p. (in Ukrainian).
31. UNESCO Guidelines on Intercultural Education [online]. – Available from : <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147878e.pdf> (in English).
32. EU Cyber Security Strategy and Programs: Handbook. – Vol. 1. – Strategic Information and Regulations, 2013. – 282 p. (in English).
33. Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" [online]. – Available from : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (in Ukrainian).
34. Distance Learning. Distance course: [Manual] / V. M. Kuharenko [and other]. – H. : HDPU, 1999. – 216 p. (in Ukrainian).
35. Interactive learning technologies: theory, practice and experience: manual [ed. A. Pometun, L. Pyrozhenko]. – K. : A.N.N., 2002. – 136 p. (in Ukrainian).

